

Bíró Andor, Ravasz István

Magyar katonai parcella és emlékhely a Breszt megyei Berjozai járásban

Történelmi előzmények

A magyar honvédség az első világháborús belarusz hadszíntéren

Az első világháborúban, a központi hatalmak 1915. tavaszi offenzíva-sorozata nyomán Belarusz újra harcszíntérré vált. A nyugati országrész német megszállás alá került. Osztrák–magyar csapatok a galíciai tavaszi hadjárat során kerültek az ország délnyugati csücskébe. Ennek célja a hadászati kezdeményezés visszاسzerzése, Galícia (az Osztrák–Magyar Monarchia északkeleti tartománya) felszabadítása volt, illetve a közelebbi célként a San–Dnyeszter folyók vonalának elérése, távolabbi célként a hadművelleti terület áttétele az Orosz Birodalom területére. Ha ez utóbbira nem látszott volna reális lehetőség, a folyók mentén kellett tartós védelmi állásokat kialakítani.

A hadjárat irányítására August von Mackensen német tábornagy parancsnoksága alatt felállították az LI. főparancsnokságot (Generalkommando LI., német 11. hadsereg és Déli Hadsereg, osztrák–magyar 3. és 4. hadsereg). A hadjárat bevezető hadművelete a főerők gorlicei áttörése (május 2–5.) volt. Május 4-én az orosz Délnyugati Front főparancsnoka, Nyikolaj Ivanov tüzérségi tábornok elrendelte a visszavonulást északkeleti irányban.

A San folyón történt erőszakos átkelés nyomán, május közepén az osztrák–magyar 4. hadsereg (parancsnok: főherceg József Ferdinánd Szalvátor gyalogsági tábornok) balszárnya kijutott a Visztula felső folyásához. A Mackensen-hadseregcsoport jobbszárnyán támadó osztrák–magyar 3. hadsereg (parancsnok: báró Puhalló Pál tábornoszernagy) június 3-ára visszafoglalta a przemysli erődrendszert. Június 1-2-án az orosz 8. hadsereg (parancsnok: Alekszej Bruszilov lovassági tábornok) sikertelen ellenlökést hajtott végre az osztrák–magyar 4. hadsereg ellen, kezdetét vette a harmadik lembergi csata (június 4–22.). A Monarchia legnagyobb keleti városát 22-én sikerült visszafoglalni. Az ezt követő további előretörés eredményeként a Mackensen-hadseregcsoport június végére elérte a Vlagyimir–Volinszkij–Lublin–Ivangorod–Varsó vonalat, a jobbszárnyon üldözésbe átmenő osztrák–magyar 4. hadsereg továbbtámadási iránya már Belarusz délnyugati részét célozta. Ugyancsak június végére a német 9. hadsereg (parancsnok: Lipót Bajor herceg vezérezredes) északon felzárkózott a Praznisz–Suwalki–Kowno–Powenes vonalra.

Június–július fordulóján – hadművelleti szünet nélkül – megkezdődött a második iwangorod–varsói csata. Az osztrák–magyar 4. hadsereg, immár az Orosz Birodalom területén, jobbszárnyával Luck irányába tört előre, balszárnyával Lublint megkerülve az iwangorodi orosz erődrendszer hátába került, amely

augusztus 19-ére elesett. Tőle jobbra a német 11. hadsereg (parancsnoka maga Mackensen) július 31-én bevette Cholmot, és Pinszk irányába támadott tovább, augusztus elején belépve Belarusz területére.

Július 18-án a német 9. hadsereg felújította támadását a Baltikumban délkeleti általános irányban, a Mackensen-hadseregcsoport pedig északkeletnek támadott, így kezdett kialakulni a harapófogó az Orosz-Lengyelország és Belarusz területén védekező orosz Délnyugati Front körül. Ugyanezen a napon a német Gallwitz-hadsereg (parancsnok: Max von Gallwitz tüzérségi tábornok) e két csoportosítás között, Plock térségéből harcba lépett Varsó irányába.

Az osztrák–magyar 4., a német 11. és Gallwitz-hadsereg augusztus 9-én felújította támadását. Az osztrák–magyar 4. hadsereg 19-én elérte, 26-ára elfoglalta Breszt várát, a hadműveletek már Belarusz területén folytak. Az előretolt ékként előretörő német 11. hadsereg augusztus 30-ára elérte Pinszket, mögötte a frissen harcba lépő osztrák–magyar 1. hadsereg (parancsnok: gróf Dank Viktor lovassági tábornok) 23-án bevette Kovel várát. Északon, a támadó csoportosítás balszárnyán ugyancsak frissen harcba lépő német 10. hadsereg (parancsnok: Hermann von Eichhorn vezérezredes) augusztus 18-ára elfoglalta Kowno várát, s néhány nappal később bekerítette a grodnói erődrendszert. Augusztus végén az arcvonal a Kowno–Grodno–Bialystok–Breszt–Kovel–Sokal vonalon húzódott.

A hadjáratot az augusztus 26-án megindított rowno–grodnói kettős hadművelet zárta. A jobbszárnyon (délen) az osztrák–magyar 4. és 1. hadsereg lépett támadásba az orosz volhíniai várháromszög (Luck, Dubno, Rowno) bevételére, a balszárnyon (északon) a frissen bevetett német Memel-hadsereg (parancsnok: Otto von Below gyalogsági tábornok) és a 10. hadsereg támadott Litvánián át. Mindkét csoportosítás hadműveleti célja Minszk, a Belaruszi Kormányzóság székhelye volt.

A jobbszárnyon az osztrák–magyar 4. és 1. hadsereg szeptember 5-én bevette Luck, 8-án Dubno várát, majd szeptember közepén elakadt Rowno előtt és visszavonult a Dubno–Luck vonalra. Mackensen német 11. hadserege szeptember 15-én bevonult Pinszkbe, majd állásokat alakított ki a város két oldalán, arccal keletnek. Ezzel szeptember közepére az arcvonal jobbszárnya stabilizálódott Belarusz déli részén.

A centrumban a Gallwitz-hadsereg augusztus 31-én bevette Bialystok, szeptember 2-án Grodno várát, s Baranovicsi térségéig tört előre. Szeptember közepére az arcvonal Belarusz közepén is stabilizálódott.

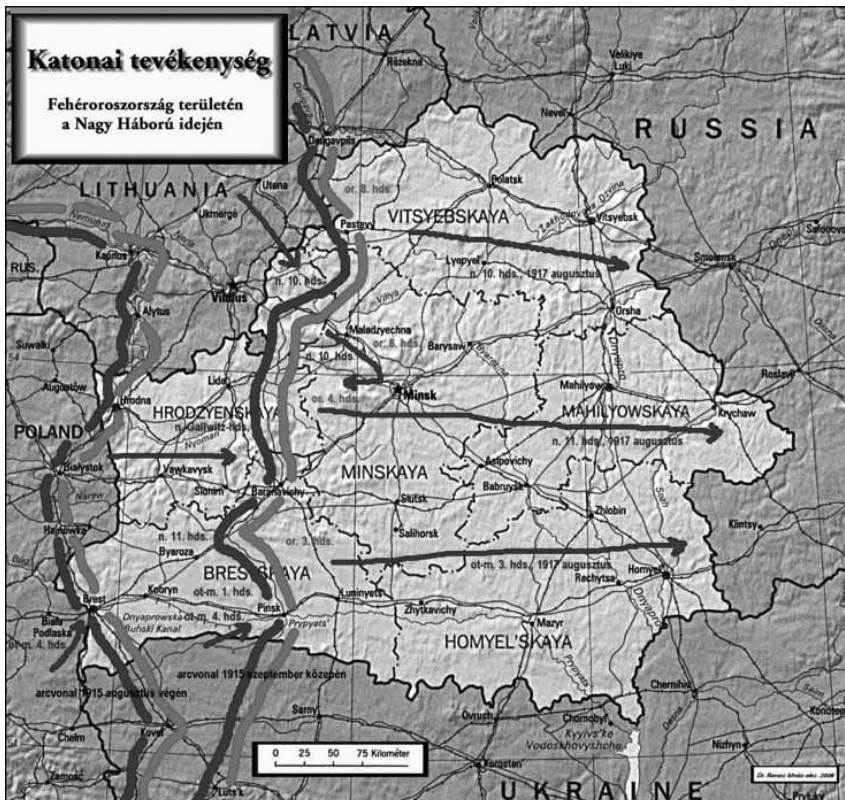
A balszárnyon a német 10. hadsereg szeptember 18-án bevonult Vilniusba, majd tovább támadva délkeleti irányban, szeptember 25-ére elérte Minszket. A belarusz kormányzósági székváros térségéből az orosz 8. hadsereg meglepetésszerű ellentámadása 28-ára visszavetette a Baranovicsi-észak-Posztavi-Dünaburg vonalra. Ezzel szeptember végére az arcvonal Belarusz északi részén is stabilizálódott.

Az állásháború közel egy esztendeig ezen a frontszakaszon zajlott. 1916. június 4-én az orosz Délnyugati Front (parancsnok: Alekszej Bruszilov lovassági tábornok) északról délre, kötelékében a 8., 11., 7. és 9. hadsereggel általános támadást indított. A Bruszilov-offenzíva néven említett hadművelet azonban nem érintette Belarusz területét, attól délre zajlott, csupán a 8. hadsereg jobb-

szárnyán egyetlen hadosztály harcolt Pinszktől délre, a Pripjaty folyó déli partján, de nem tudott előrejutni.

1916. július 4-én az orosz Nyugati Front (parancsnok: Alekszej Kalegjin lovassági tábornok) jobbszárnyán a 4. hadsereg (parancsnok: Ragoza tábornok) indított támadást Vilnius, balszárnyán pedig a 3. hadsereg (parancsnok: Les tábornok) Breszt irányába. A 4. hadsereg nem tudta áttörni a német védelmet, a 3. hadsereg némi teret nyert, ám a Pripjaty-mocsarakba keveredve, csak a Sztohod folyó vonalát érte el, ahol végleg elakadt.

Az 1917. június 29-én megindított Kerenszkij-offenzíva, az orosz cári haderő utolsó támadó hadművelete szintén nem érintette Belarusz területét, attól délre zajlott. Az annak összeomlása nyomán július 19-én megindított ellentámadás azonban végleg megtörte az orosz haderő harci erejét, amelyet addigra már áthatottak a forradalmi eszmék. Július-augusztus fordulójára az összefüggő arcvonal Belarusz területén is felbomlott, annak ellenére, hogy az orosz Északi Front Minszk felől Vilnius irányába még 14 hadosztállal megkísérelt egy elkeseredett, de összeomlott ellentámadást. Augusztus folyamán az osztrák–magyar 3. hadsereg (parancsnok: Tersztyánszky Károly vezérezredes) megszállta Belarusz déli, a német 11. hadsereg a középső, a német 10. hadsereg pedig az északi körzeteit. Az ezt követően bevezetett katonai közigazgatást a német haderő vette át, osztrák–magyar katonai közigazgatás Belarusz területén nem működött, csak attól délre, Ukrajnában.

A magyar honvédség a második világháborús belaruszi hadszíntéren

1939. szeptember 17-én a szovjet hadsereg – az augusztus 23-i Molotov–Ribbentrop-paktum alapján – hátba támadta a németek ellen hősiesen védekező lengyel hadsereget. Belarusz nyugati része néhány nap alatt szovjet kézre került. A szovjet hadsereg által megszállt Kelet-Lengyelországot 1939. október 27-én a Szovjetunióhoz csatolták. A mai lengyel Podlasiei vajdaság (lengyel nyelven: Województwo podlaskie, belarusz nyelven: Падляскае ваяводства) a Belarusz SZSZK részévé vált, miként egy időre a litván Vilnius környéke is. 1939-ben Belarusz területe 233,7 ezer km², majd Vilnius Litvániához való csatolása után 225,7 ezer km² lett.

1941. június 22-én a németek támadást indítottak a Szovjetunió ellen. Kezdetben gyorsan haladtak előre, július 28-án Minszket is elfoglalták. Breszt erődjében 9 ezer vöröskatona és mintegy 300 fő családtag rekedt, akik utolsó csepp vérükig tartották a várost, pedig a németek már az egész országot elfoglalták, s Breszt ezért 1965-ben a „hős vár” címet kapta. 1941. augusztus 30-án a németek megalakították Ostland (Keleti terület, másként Keleti Komisszáriátus, Reichskommissariat Ost) tartományt, amelynek része volt a három balti állam és Belarusz. Az 1939 szeptemberéig Lengyelországhoz tartozott részeket azonban leválasztva, a Lengyel Főkormányzósághoz (Generalgouvernement Polen), Bialystok körzetét közvetlenül Németországhoz csatolták.

Belarusz 3 évre német megszállás alá került. Ezalatt erős partizánmozgalom bontakozott ki (az egész Szovjetunióban itt volt a legerősebb a partizántevékenység), amit földrajzi szempontból az erdős-mocsaras vidék tett lehetővé. A németek erre népirtással, falvak felégetésével reagáltak. Mintegy 2 millió embert öltek meg vagy hurcoltak Németországba kényszermunkára, az állatállomány 70%-ával és az ipari felszerelések 80%-ával együtt. Az elpusztított falvak jelképévé a Minszki területen fekvő Hatiny vált, melynek összes lakóját megölték. A partizántevékenység 1943 nyarán érte el csúcspontját, amikor az ország területének 2/3-át az ellenőrzésük alatt tartották, és teljesen megbénították a vasúti forgalmat a németek által ellenőrzött központi és északi országgrészben.

A Totális Háború idején kifejezetten harcoló magyar alakulat (kevés kivételtől eltekintve) nem küzdött Belaruszban. Az ország déli területén viszont magyar megszálló csapatok állomásoztak. A vizsgált térséget nem érintő előzmények után, 1942. február 5-én alakult meg a Keleti Magyar Megszálló Csoport Parancsnokság (parancsnok: Olgyai Károly vezérőrnagy május 26-ig, attól Bogányi Károly vezérőrnagy augusztus 11-ig, Bakay Szilárd vezérőrnagy 1943. június 23-ig), kötelékében a 102., 105., 108. könnyűhadosztállyal (amelyeket 2-2 gyalogezred alkotott tüzérség nélkül), a Dnyeper folyótól keletre kiterjedő felelősségi körzettel. A 102. és 105. könnyűhadosztály a Kijev–Kurszk vasútvonal mentén és a Brjanszki-erdőkben partizánok ellen került alkalmazásra. A Csimelj, Szeregyina Buda, Putyivl és Gluhov körzetében indított vállalkozásokba a magyar 2. hadsereg frontra vonuló részei is bekapcsolódtak. A Magyar Megszálló Erők kötelékébe műszaki, valamint munkaszolgálatos alakulatok is tartoztak, amelyek elsődleges feladata a megrongált vasútvonalak és utak helyreállítása volt.

A megszálló csoport alkalmazási körzete 1942 májusa és 1943 márciusa között nem változott lényegesen, de hadrendjük 1942 októberében módosult.

A békehadrendben azonos gyalogezerredbe tartozó alakulatokat egy kötelékbe vonták össze, s állományuk nagy részét felváltották. 1943. május 1-én az összes magyar megszálló erő feletti vezetést a frontról kivont 2. hadsereg-parancsnokság (parancsnok: Gyimesy Ernő altábornagy, május 22-től 1944. március 31-ig Lakatos Géza altábornagy, augusztus 1-től vezérezredes) vette át. 1943. június 23-án a Keleti Magyar Megszálló Csoport Parancsnokság helyét a hónap elején mozgósított VIII. hadtestparancsnokság (parancsnok: László Dezső altábornagy, kötelékében az 1., 102., 105., 108., 281. könnyűhadosztály) vette át.

1943 júliusától a megszálló VIII. hadtest fokozatosan szorult vissza a partizánok ellenőrizte Pripjaty-mocsarak, illetve Kovel és Breszt térségébe, miután a szovjet Vörös Hadsereg hadműveletei elérték Belarusz és Észak-Ukrajna területét. Az 1944 elején közel 50 ezer fős megszálló VIII. hadtest a január-februári szovjet térnyerés nyomán egyre gyakrabban sodródott bele szovjet reguláris erők ellen vívott harcokba, nemegyszer a szomszédos seregtestektől elszakítva. A hadtest időközben kikerült 5. könnyűhadosztálya a zömtől elszigetelten, Pinszk–Breszt körzetében vasútbiztosítást látott el.

Az utóbbi feladatra – 24 órás váltásban – ötfős őrsöket különítettek ki. A vasutak mentén, 5-7 kilométerre egymástól fedezékeket készítettek, egy-egy őrs egy-egy fedezéket foglalt el. A 24 óra alatt három alkalommal, de nem rendszeresen visszatérő időpontban, hogy az ne legyen megfigyelhető, az ötből két főnek el kellett gyalogolnia a vágányok mentén a szomszédos fedezékig, ahol aláírták járőrnapjukat. Éjszaka, amikor a partizánok tevékenysége erősebb volt, a járőrök általában nem mozogtak, behúzódtak fedezékeikbe. A visszaemlékezések tanúsága szerint a járőrök „nem vették észre” a vágányok közelében a mozgást, a belarusz partizánok pedig nem támadták meg a fedezékeket, illetve a kétfős mozgó járőröket. Ez a „békés egymás mellett élés” nem volt igaz persze a szovjet Vörös Hadseregből visszamaradt, nem belarusz és nem ukrán etnikumú partizánokkal, s a helyi partizánok is csak a magyar katonákat „hagyták békén”, a németekre azonnal lőttek. A magyar megszálló csapatok egyébként az élelmiszert is vásárolták (a megszállt területekre bevezetett német pénzzel), s nem rekviráltak, így viszonyuk a belarusz (és ukrán) falvak lakosságával is viszonylag békés volt. Ehhez tartozik az is, hogy a magyar katonák felújították a korábban istállóknak vagy raktárnak használt templomokat, a magyar tábori lelkeszek újraszentelték azokat, illetve a zömmel paraszti származású magyar katonák gyakran segédkeztek a mezőgazdasági idénymunkákban a helyi lakosoknak.

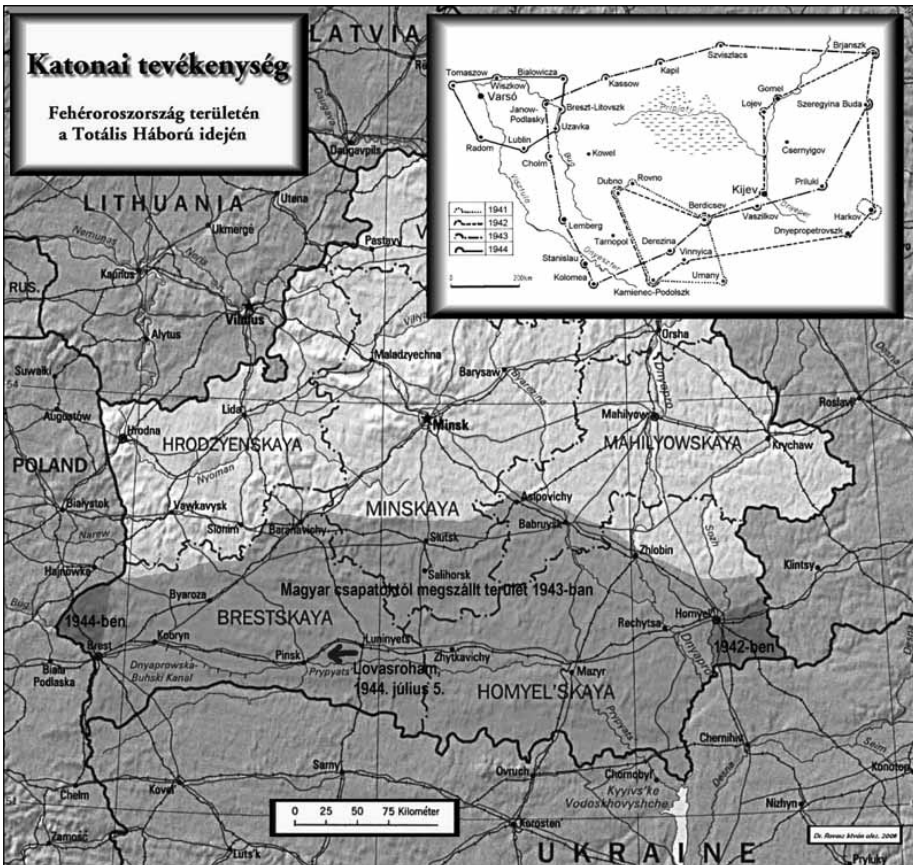
1944. április 5-én a Megszálló Erők Parancsnokságát feloszlatták, az Északkeleti-Kárpátok előterébe visszaszorult VII. hadtestet besorolták az 1. hadseregbe, a VIII. hadtest-parancsnokság (parancsnok: Bor Jenő vezérőrnagy július 18-ig, Vattay Antal altábornagy mint megbízott parancsnok július 31-ig, attól Lengyel Béla altábornagy szeptember 22-ig), kötelékében az 1., 5., 9., 12., 21., 23. könnyűhadosztállyal Magyar Megszálló Csoport Parancsnoksággá alakult, a Fővezérség közvetlen alárendeltségében, majd megnevezése május 1-én II. tartalékhadtest-parancsnokságra változott.

A megszálló könnyűhadosztályokat 1944 májusában 3 gyalogezerredből álló tartalék-hadosztályokká szervezték át, az addigi 6 könnyűhadosztályból megalakult az 5., 12. és 23. tartalék-hadosztály. Ezek fokozatosan a Lengyel Főkor-

mányzóság területére szorultak vissza, együtt az 1944 júniusában kivezényelt, megszálló alakulatnak nem minősülő 1. honvéd lovashadosztállyal (parancsnok: Vattay Antal altábornagy).

A Pripjaty-mocsarak körzetében bekerített német I. lovashadtest (parancsnok: Gustav Harteneck lovassági tábornok) kitörését 1944. július 5-én a magyar 1. lovashadosztály vezette, bravúros és meglepetésszerű lovasrohammal legázolva Lunyinyec térségében a német harcokocsikra számító, lövészekkel megerősített szovjet páncélelhárító körletet. 1944 augusztusában az utolsó magyar megszálló alakulatok is kiszorultak Belarusz területéről, Breszt körzetéből.

A megszálló erők kötelékében szolgált magyar katonák számára a részvétel a partizán-elhárításban – később, már a háború után – tragikus következményekkel járt. Sztálin ugyanis, s 1945 után ezt vette át a Rákosi-vezetés is, nagyságrenddel nagyobb bűnnek tartotta a partizánok és az ezzel óhatatlanul együtt járó lakosság elleni fellépést, mint a frontharcot. Azt pedig a diktatúra legerősebb éveiben senki sem vizsgálta, hogy ha valaki ott teljesített szolgálatot, valójában mit tett, elkövetett-e vagy sem háborús vagy emberiségellenes bűncselekményt, az ottani szolgálat ténye elegendő volt a bűnössé bélyegzéshez. Félreértés ne essék: ez nem a tényleges bűnösök mentetegetése, megállapítására éppen a becsületes magyar katonák érdekében van szükség.

1944. június 23-án indult meg az a szovjet ellentámadás, amely kiverte az országból a németeket. Június 28-án Magiljou, július 3-án Minszk, július 28-án Belarusz teljes területe a Vörös Hadsereg ellenőrzése alá került. A hadműveletekben a partizánok is jelentős szerepet játszottak. 1945-ben Bialystok és környéke visszakerült Lengyelországhoz, és így kialakult a mai országterület. Az ország háborús helytállásának elismeréseként Szovjet-Belaruszt 1945-ben felvették az ENSZ-be, Szovjet-Oroszország és Szovjet-Ukrajna mellett.

Hadifogság

A hadifogságról általában

A háború, a hadviselés elválaszthatatlan velejárója a hadifogság. A háború áldozatai, a sebesültek és a fogságba esett katonák jogairól és védelméről első ízben 1864-ben kötöttek nemzetközi egyezményt. Az első genfi konvenciót 1906-ban követte a második, 1929-ben a harmadik, 1949-ben a negyedik. A genfi konferenciákon kodifikált szabályok összességét genfi jognak is nevezik, megkülönböztetésül a hadviselés szabályait rögzítő hágai jogtól.

A genfi jog

Az 1864. augusztus 24-én aláírt első genfi egyezmény több ponton kiegészítésre szorult, az 1868. október 20-án parafált pótegyezményt azonban az aláíró hatalmak nem ratifikálták. Az 1906. július 6-án parafált második konvencióban a szabályokat lényegesen kibővítették, gyakorlatilag ekkor kodifikálták a genfi jog mai napig „élő” főbb vonalait.

Ez utóbbi szerint a sebesült és a beteg katonákat, tekintet nélkül állampolgárságukra, minden hatalomnak kímélnie és ápolnia kell (I. fejezet 1. cikk); az ellenség hatalmába került sebesült és beteg katonák hadifogolyoknak tekintendők (I/2. cikk); ütközet után a sebesültek felkutatása, ellátása, azonosítása és megóvása minden harcoló fél kötelessége (I/3–4. cikk). A II. fejezet kodifikálta az egészségügyi alakulatok és intézetek, a III. ezek személyzete, a IV. az egészségügyi felszerelések, az V. a betegszállítmányok jogi helyzetét. A II. fejezetben foglalt szervezetek személyzetét az ellenség hatalmába jutás esetén sem lehetett hadifogolyoknak tekinteni, felszerelésüket megtarthatták és tevékenységüket folytathatták. Ekkor vezették be jelzésük gyanánt a fehér alapon vörös keresztet.

A magyar Országgyűlés az egyezményt az 1911:XX. törvénycikkkel iktatta be. A szárazföldi háborúra érvényes első és második konvenció hatályát a második hágai egyezményben kiterjesztették a tengeri hadviselésre is. Ezt az Országgyűlés az 1913:XLIII. törvénycikkkel iktatta törvénybe. Az 1929. július 27-i harmadik genfi egyezmény a genfi jog hatályát kiterjesztette a légi háború egyes vonatkozásaira, s új hadifogoly-egyezményt kodifikált. Az Országgyűlés ezt az 1936:XXX. törvénycikkkel cikkelyezte be. A világháború után az annak tapasztalatai alapján 1949. augusztus 12-én aláírt négy genfi jegyzőkönyv átfogó szabályozást adott. Az Elnöki Tanács ezeket az 1954:32. törvényerejű rendelettel iktatta be, de csak az 1989:20. törvényerejű rendelettel hirdette ki.

A hágai jog

A hágai konvenciók a hadviselés jogát kodifikálták. 1899. július 29-én fogadták el az első hágai egyezményt a viszályok békés rendezéséről, a szárazföldi

háború szabályairól és szokásairól. A nemzetközi konfliktusok békés rendezésére Hágában állandó választott bíróságot (Cour Permanente D'arbitrage) állítottak fel. Az 1907. október 18-án aláírt második hágai egyezményben 43 állam szabályozta az első hágai, illetve az első és a második genfi egyezményben foglaltakat, és új egyezményt alkotott a semleges hatalmak és személyek köteleiségeiről, s az ellenségeskedést kötelezően megelőző hadüzenetről. A magyar Országgyűlés a két egyezményt egyszerre, az 1913:XLIII. törvénycikkkel iktatta be.

A hadifoglyok státusza

Minden törvény csak annyit ér, amennyit betartanak belőle. Ha végigtekintünk az utolsó másfél évszázad kisebb-nagyobb háborúin, megállapíthatjuk, hogy mind a genfi, mind a hágai konvenciókat gyakran és sok helyütt sértették meg a háborúskodó felek.

Hadifogolynak az ellenség hatalmába jutott katonaszemély minősült, aki a hadsereg vagy a fegyveres erők bármely más részének – akár önkéntes csapattestének – alkotója, a fegyveres erőkön kívüli olyan fegyveres testület tagja, amelynek élén parancsnok áll, tagjai egyenruhát vagy felismerhető jelvényt hordanak, fegyvereiket nyíltan viselik és betartják a hadijog szabályait; továbbá hadifogoly a fegyveres erők kíséretéhez tartozó, a harcban részt nem vevő fegyvertelen személy (haditudósító, szállító, egészségügyi stb.), a polgári repülés és tengerészet tagja. Hadifogolynak volt minősíthető a lakosság is, ha az ellenség közeledtére fegyvert fog, azt nyíltan viseli, s betartja a hadijog szabályait.

Noha a második genfi egyezmény I./2. cikkelye szerint az ellenséges hadviselő fél hatalmába került sebesült és beteg katonák voltak hadifogolynak tekintendők, ezt az 1914–1918-as Nagy Háború során a gyakorlatban kiterjesztették a magukat megadó egészséges katonákra is. Az 1929. évi harmadik genfi egyezményben ezt kodifikálták, s megtoldották azzal, hogy a hadifoglyokat nemzeti hovatartozás szerint kell csoportosítani, illetve nyilvántartásba venni. Az 1939–1945 közötti Totális Háború során a szabályokat sokkal kevésbé tartották be. Magyarország – ellenfelei által is elismerten – igyekezett betartani minden szabályt 1939–1944 között is.

Hadifogolytáborok Belarusz területén

Belarusz mai területén mind az első mind a második világháború idején őriztek osztrák–magyar, illetve magyar hadifoglyokat. Magyarok ezrei fordultak meg a köztársaság területén létesített hadifogolytáborokban. Mind a cári orosz, mind a szovjet táborokból a hadifoglyok kijártak dolgozni az építkezésekre, vasút- és útépitésre, mezőgazdasági egységekbe, illetve erdőirtásra, s Minszkben és egyes nagyobb városokban ipari munkára. Nem egy tábort mindkét periódusban használtak: az 1920-as években elhagyták, majd 1941-től az oda érkező hadifoglyok maguk újítták fel azokat.

A szovjet hadifogolytáborok a háború alatt elsősorban a fogságba esett katonák tartózkodási táborai voltak, majd fokozatosan átalakultak munkatáborokká, amelyeknek deklarált célja volt, hogy a hadifoglyok (mintegy háborús jóvátétel formájában) vegyenek részt a Szovjetunió újjáépítésében. 1950-től a hadifogolytáborok internáló- és büntetőtáborokká alakultak, ahol az okkal

vagy ok nélkül kényszermunkára ítélt hadifoglyok tovább dolgoztak, együtt szovjet állampolgárságú internáltakkal, politikai foglyokkal és köztörvényes bűnözőkkel.

A cári orosz és a szovjet hadifogoly-körzeteket kerületekre tagolták. Az Északnyugati Körzet része volt a Nagy Háború idején a Minszki Kerület (7), a Magiljoui Kerület (4), a Grodnói Kerület (3), a Vilnai Kerület (2) és a Vicebszki Kerület (5). Az előbbi kettő teljes egészében a mai Belarusz területére esik, az utóbbi háromnak pedig egy-egy része. A kerületeket táborcsoportokra tagolták, a kerületek melletti zárójelben ezek száma áll.

A Totális Háború idején Belarusz mai területe a Nyugati Körzetbe esett, a kerületek pedig egybeestek a szovjet tagköztársaságokkal. Ezek szerint a Nyugati Körzetet négy kerület alkotta: a Belarusz Kerület, a Litván Kerület, a Lett Kerület és az Észti Kerület. Ekkor a táborcsoportokban azonban kiemelték egy-egy főtábort (ellentétben a negyed századdal korábbi szervezéssel, amikor az egy táborcsoportba tartozó táborok egyenragúak voltak). A főtáborok négyjegyű számot kaptak, a többi tábor számát a főtábor száma mögé perezetten írt alszám vagy betű jelölte, bár ez nem volt következetes, mint a táblázatokból is kiderül. A 7 ezerrel kezdődő számok a hadifogoly-munkatáborokat jelölték, a 6 ezerrel kezdődőek pedig a büntetőtáborokat. A főtáborok és az altáborok hierarchikus viszonyt jelöltek, ám a hadifoglyok számára ez nem jelentett semmiféle eltérést, így ezek egyöntetűen az „egyszerű” hadifogolytáborok között szerepelnek az összesítő táblázatban.

Belarusz területén – mai ismereteink szerint – a Nagy Háború idején a Minszki Kerületben 9, a Magiljoui Kerületben 9, a Grodnói Kerületben 4, a Vilnai Kerületben 3, a Vicebszki Kerületben 7 táborban őriztek nagyobb számban magyar hadifoglyokat. Miután a fennmaradt korabeli vázlaton „vaktérképre” tették rá ezeket, csupán egy-egy ponttal jelölve. Minszk, Baranovicsi, Gomel, Grodno, Magiljou, Lepelj, Pasztavi, Vilna és Vicebszk városok kivételével nem ismerjük pontosan a helységek nevét, amelyek mellett létesítették a táborokat.

A Totális Háború idejéről pontosabb nyilvántartással rendelkezünk. Ez esetben is igaz, hogy a kisebb falvak melletti hadifogolytáborokat nem jelölték a helység nevével, ám tudjuk, hogy a Belarusz Kerületet 12 táborcsoport alkotta, vagyis 12 főtábort telepítettek. E 12 táborcsoportba összesen 107 hadifogolytábor, 3 büntetőtábor és 9 egészségügyi tábor (lazarett), mindösszesen 119 tábor tartozott, a következő táblázatok szerint:

Táborcsoport	Hadifogoly-tábor	Büntető-tábor	Internáló-tábor	Egészség-ügyi tábor	Összesen
Minszki	5			1	6
Boriszaui	10	1		1	12
Magiljoui	6			1	7
Babrujszki	12			1	13
Gomeli	10			1	11
Pinszki	5				5
Breszti	8			1	9
Vaulkaviszki	10	1		1	12
Baranovicsi	13				13

Maladzecsnai	6				6
Polacki	6	1			7
Vicebszki	16			2	18
Összesen	107	3	0	9	119

A táblázatban az első világháború hadifogolytáborai szerepelnek. Az üresen hagyott rovat azt jelzi, hogy az adott tábor pontos helye nem ismert. Az utolsó oszlopban satírozás jelzi azokat a táborokat, amelyeket 1914 után és 1941 után is használtak, a folyószám a csatolt térképen történő azonosítást szolgálja.

Tábor	Táborszám	Tábor jellege	Fsz.
Minszk	7168	főtábor	1
Minszk	7168/L	egészségügyi tábor	2
Minszk	7168/15	hadifogolytábor	3
Dulice	7168/B	hadifogolytábor	4
Mihavodicsk	7168/E	hadifogolytábor	5
Zsodzina	7168/J	hadifogolytábor	6

Tábor	Táborszám	Tábor jellege	Fsz.
Bariszau (Bariszaw)	7183	főtábor	7
Bariszau	1673/L	egészségügyi tábor	8
Bariszau	7183/1	hadifogolytábor	9
Bariszau	6183/472	büntetőtábor	10
	7468/1	hadifogolytábor	11
Zsodzina		hadifogolytábor	12
		hadifogolytábor	13
		hadifogolytábor	14
		hadifogolytábor	15
		hadifogolytábor	16
		hadifogolytábor	17
		hadifogolytábor	18

Tábor	Táborszám	Tábor jellege	Fsz.
Bobrujszk (Babrujszk)	7056	főtábor	26
Babrujszk	7056/L	egészségügyi tábor	27
Babrujszk	7056/1	hadifogolytábor	28
Babrujszk	7056/2	hadifogolytábor	29
Aszipovicsi (Aszipoviest)	7056/3	hadifogolytábor	30
Trud	7056/4	hadifogolytábor	31
Kamenszki	7056/5	hadifogolytábor	32
Szluck		hadifogolytábor	33
Szalgorszk		hadifogolytábor	34
Szvjatlenszk		hadifogolytábor	35
	7183/473	hadifogolytábor	36
		hadifogolytábor	37
		hadifogolytábor	38

Tábor	Táborszám	Tábor jellege	Fsz.
Mogiljov (Mahilou)	7311	főtábor	19
Magiljou	7311/5	hadifogolytábor	20
Cholmj	7311/L	egészségügyi tábor	21
Kricsev (Krycsau)	7311/4	hadifogolytábor	22
Bihau	7311/1	hadifogolytábor	23
Szcsekovo (Szklou)	7311/2	hadifogolytábor	24
Sztauba	7311/3	hadifogolytábor	25

Tábor	Táborszám	Tábor jellege	Fsz.
Gomel (Homel)	7189	főtábor	39
Gomel	7189/7	hadifogolytábor	40
Recsica (Recsyca)	3903/L	egészségügyi tábor	41
Mozir (Mazyr)	7189/22	hadifogolytábor	42
Rogacsou	7189/1	hadifogolytábor	43
Zslebisz	7189/2	hadifogolytábor	44
	7189/3	hadifogolytábor	45
	7189/4	hadifogolytábor	46
	7189/5	hadifogolytábor	47
Zsitkavicsi	7189/6	hadifogolytábor	48
Kalinkavicsi	7189/14	hadifogolytábor	49

Tábor	Táborszám	Tábor jellege	Fsz.
Pinszk		főtábor	50
Mikasevicsi		hadifogolytábor	51
Lunyinyec		hadifogolytábor	52
Ivanowa		hadifogolytábor	53
Ivogyiszna		hadifogolytábor	54

Tábor	Táborszám	Tábor jellege	Fsz.
Breszt	7284	főtábor	55
Breszt	5849L	egészségügyi tábor	56
Kobrin (Kobryn)	7420/3	hadifogolytábor	57
Kobrin	7420/6	hadifogolytábor	58
Berjoza (Bereza)	7284/1	hadifogolytábor	59
	7284/2	hadifogolytábor	60
	7284/3	hadifogolytábor	61
	7284/4	hadifogolytábor	62
	7284/5	hadifogolytábor	63

Tábor	Táborszám	Tábor jellege	Fsz.
Volkovjszk (Vaukaviszk)	7281	főtábor	64
Vaukaviszk	7281/1	hadifogolytábor	65
Jarviz	3470/L	egészségügyi tábor	66
Grodno		hadifogolytábor	67
Lida (Loddi)	6481	büntetőtábor	68

Rossz	7281/2	hadifogolytábor	69
	7281/3	hadifogolytábor	70
Maszti	7281/4	hadifogolytábor	71
Szlonyim	7281/5	hadifogolytábor	72
	7281/6	hadifogolytábor	73
	7281/7	hadifogolytábor	74
	7281/8	hadifogolytábor	75

Tábor	Táborszám	Tábor jellege	Fsz.
Mogiljov (Mahilou)	7311	főtábor	19
Magiljou	7311/5	hadifogolytábor	20
Cholmj	7311/L	egészségügyi tábor	21
Kricsev (Kricsau)	7311/4	hadifogolytábor	22
Bichau	7311/1	hadifogolytábor	23
Szcsekovo (Szklou)	7311/2	hadifogolytábor	24
Sztauba	7311/3	hadifogolytábor	25

Tábor	Táborszám	Tábor jellege	Fsz.
Baranovicsi (Baranavicy)	7410	főtábor	76
Bjarezauka	7410/1	hadifogolytábor	77
Neszvizs	7410/2	hadifogolytábor	78
	7410/3	hadifogolytábor	79
	7410/4	hadifogolytábor	80
Alberciu	7410/5	hadifogolytábor	81
	7410/6	hadifogolytábor	82
	7410/7	hadifogolytábor	83
	7410/8	hadifogolytábor	84
	7410/A	hadifogolytábor	85
	7962	hadifogolytábor	86
		hadifogolytábor	87
Gankavicsi		hadifogolytábor	88

Tábor	Táborszám	Tábor jellege	Fsz.
Mologyecsno (Maladzecsna)		főtábor	89
Vilejka		hadifogolytábor	90
Smarhony		hadifogolytábor	91
Bjahomi		hadifogolytábor	92
Volozsín		hadifogolytábor	93
		hadifogolytábor	94

Tábor	Táborszám	Tábor jellege	Fsz.
Polack (Polatszk)	7243	főtábor	95
Polack		büntetőtábor	96
Polack	7243/4	hadifogolytábor	97
	7243/1	hadifogolytábor	98
	7243/2	hadifogolytábor	99

	7243/3	hadifogolytábor	100
Obgl		hadifogolytábor	101

Tábor	Táborszám	Tábor jellege	Fsz.
Vityebszk (Vicebszk)	7271	főtábor	102
Vicebszk	7271/2	hadifogolytábor	103
Vicebszk	7271/3	hadifogolytábor	104
Vicebszk	7271/4	hadifogolytábor	105
Lepelj (Liepaja)	2813/L	egészségügyi tábor	106
Orsa	4660/L	egészségügyi tábor	107
Orsa	7189/1	hadifogolytábor	108
Orsa	7189/15	hadifogolytábor	109
Bicsmi	7271/10	hadifogolytábor	110
Letsei		hadifogolytábor	111
Bjaduli	7271/1	hadifogolytábor	112
Oszintorf	7271/7	hadifogolytábor	113
Ruba		hadifogolytábor	114
Gorodok (Haradok)		hadifogolytábor	115
Szurazs		hadifogolytábor	116
Talocsin		hadifogolytábor	117
Dubrauna	7401/6	hadifogolytábor	118
		hadifogolytábor	119

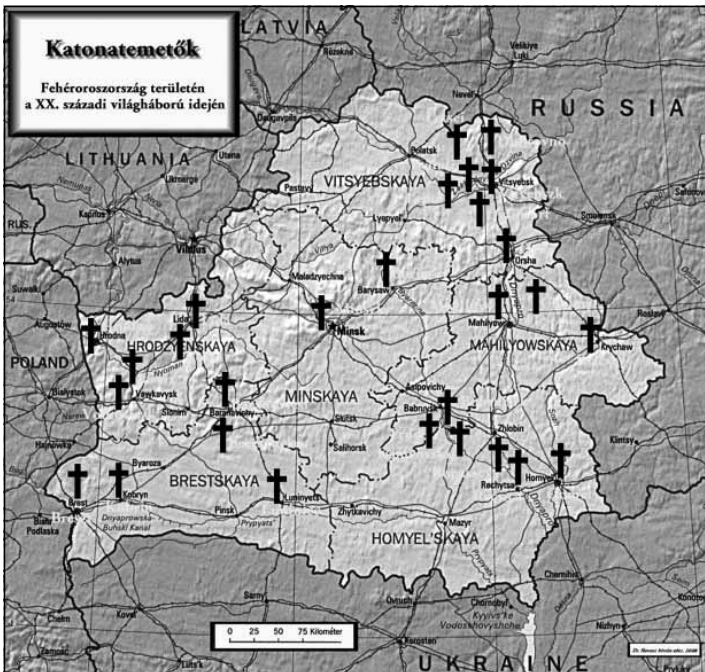

Magyar hadisírok Belaruszban

Belarusz mai területén háromféle katonai temetkezési formát ismerünk. Az egyéni katonasírok, amelyek falvak temetőiben, templomok mellett vagy a terepen (erdőkben, mezőkön stb.) létesültek, melyekről nagyon kevés adat maradt fenn.

A Totális Háború idején főleg német fronttemetők létesültek Belarusz területén, azokban elvértve található olyan magyar katonasírok, melyekben a megszálló erők kötelékében elesettek nyugszanak, s a németek temették el őket. A fronttemetők közül a német hadisírgondozó szervezet, a Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e. V. (a táblázatban VDK) a következőket gondolja: Berjoza (gyűjtőtemető jelenleg 18 800 német halottal, valamint jelenleg 25 magyar halottal), Scsatkovo (gyűjtőtemető 33 000 halottal), Glubokaje (gyűjtőtemető 1070 halottal), Chodosszovicsi (Rogacsevtől délre, 350 halottal), Danyilovicsi, Dubrauna, Germanovicsi (Vicebszki Kerület), Kuszmino (Vicebszki Kerület), Szidarovicsi (Magiljoutól délre, 2000 halottal), Taraszovo, Tomasauka, Vlotho.

A hadifogolytáborok temetőibe a XX. századi világháború mindkét szakasza idején, illetve az azokat követő években temettek magyar hadifoglyokat. Ezek a temetők azonban az esetek döntő többségében megsemmisültek, megmen-tésükre sajnos nincs lehetőség.

A magyar fél 2009 novemberében összeállította a magyar-belarusz hadisírgondozó megállapodás szövegtervezetét, melynek szakértői tárgyalására került sor Minszkben.

Az első szakértői kapcsolatfelvételt 2010. március 30. – április 2. között kerül sor Minszkben.

Magyar–belarusz hadisírgondozó együttműködés

A hivatalos magyar–belarusz hadisírgondozó kapcsolatok kialakítása ügyében az első hatékony kezdeményezés a Magyarország minszki nagykövetségének 2008. évi megnyitását követő időszakban kezdődött el. Ezt megelőzően mindössze az Ukrajnában két évente „XXI. század – a megbékélés útjainak keresése” címmel megrendezett négy nemzetközi hadisírgondozó konferencián való közös részvétel jellemezte a felületes kapcsolatokat. Ezekon a konferenciákon a belarusz felet eleinte Anatolj Vasziljevics Sarkou professzor, a Belarusz Köztársaság Belügyminisztériuma Akadémiájának egykori tanszékvezetője, majd Viktor Sumszki ezredes, a Haza Védelmezői és a Háborúk Áldozatai Emlékmegőrzéséért Felelős Főcsoport korábbi vezetője képviselte.

A hivatalos kapcsolatfelvétel kezdeményezése egyrészt a belarusz Védelmi Minisztérium Nemzetközi Együttműködési Főosztály kéttagú delegációjának (Zarovkin Igor Szergejevics ezredes és Csajkin Oleg Alekszandrovcics alezredes személyében) 2010. februári budapesti látogatásához, valamint ezt megelőzően Kontra Ferenc rendkívüli és meghatalmazott minszki nagykövet nevéhez kapcsolódik, aki első minszki nagyköveti intézkedései között, a Belarusz Köztársaság Külügyminisztériuma útján, jegyzékben tájékoztatta a Védelmi Minisztériumot arról, hogy Magyarország fontosnak tartja a Belarusz Köztársaság területén az első és a második világháborúban elesett vagy hadifogságban elhunyt magyar katonák és polgári személyek sírhelyeinek felkutatását, az elhunytak emlékének méltó megőrzését. (Kontra Ferenc nagykövet és Alekszej Anatoljevics Szkripo, a belarusz Külügyminisztérium Európai Osztályának vezetője 2009. március 9-i találkozóján hangzott el első ízben, hogy a belarusz fél támogatja a magyar fél hadisírgondozó kezdeményezéseit, és készen áll a szakértői megbeszélések megkezdésére.)

A kedvező politikai fogadtatást követően – a hazai és a kétoldalú hadisírgondozó feladatok ellátásával megbízott Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum kezdeményezésére – a HM Jogi Főosztály és a Külügyminisztérium között tárgyban lefolytatott egyeztetés következményeként a tárcák támogatásukat adták a magyar–belarusz kormányközi hadisírgondozó megállapodás megkezdéséhez, majd napvilágot látott a miniszterelnök vonatkozó 82/2009. (X. 16.) ME határozata: „...a Magyar Köztársaság Kormánya és a Belarusz Köztársaság Kormánya közötti, a háborúban elesett katonák és polgári áldozatok emlékének megőrkítéséről, valamint sírjaik jogi helyzetéről szóló megállapodás létrehozására adott felhatalmazásról

A nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos eljárásról szóló 2005. évi L. törvény 5. § (1) bekezdése szerinti hatáskörömben eljárva, a honvédelmi miniszter és a külügyminiszter előterjesztése alapján

1. egyetértek a Magyar Köztársaság Kormánya és a Belarusz Köztársaság Kormánya közötti, a háborúban elesett katonák és polgári áldozatok emlékének megőrkítéséről, valamint sírjaik jogi helyzetéről szóló megállapodás (a továbbiakban: Megállapodás) létrehozásával;

2. felhatalmazom a honvédelmi minisztert, hogy – az érintett miniszterekkel egyetértésben – a tárgyalásokon részt vevő személyeket kijelölje;

3. felhatalmazom a honvédelmi minisztert vagy az általa kijelölt személyt, hogy a tárgyalások eredményeként előálló szövegtervezetet kézjegyével lássa el;

4. felhívom a külügyminisztert, hogy a Megállapodás létrehozásához szükséges meghatalmazási okiratot adja ki;

5. felhívom a honvédelmi minisztert és a külügyminisztert, hogy a Megállapodás létrehozását követően a Megállapodás végleges szövegének megállapítására való felhatalmazásról szóló határozat tervezetét haladéktalanul terjesszék a Kormány elé.”

A Megállapodás szövegtervezetét összeállító szakértői csoport minszki látogatása előtt a Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeumban sor került egy fontos találkozóra a Belarusz Köztársaság Nagykövetsége képviselőjével, Alekszander Khainouszki tanácsos úrral, későbbi rendkívüli és meghatalmazott nagykövettel, aki kifejtette, hogy a nagykövetség messzemenően támogatja a hadisírgondozó kapcsolatfelvételt, segíti az utazás előkészítését, ugyanakkor azt kérte, hogy a kétoldalú hadisírgondozó kormánymegállapodás előkészítésekor a magyar fél legyen türelemmel, ugyanis a háborúban elszenvedett rendkívül súlyos veszteségek miatt a Belarusz Köztársaság mindeddig csupán egyetlen kétoldalú hadisírgondozó egyezményt írt alá (Németországgal), melyet azonban a minszki képviselőház azóta sem ratifikált.

A Belarusz Köztársaság Védelmi Minisztérium Nemzetközi Együttműködési Főosztály főosztályvezetője, Igor Szergejevics Zavorkin ezredes a Minszkben 2010. március végén lefolytatott szívélyes kétoldalú megbeszélés során megerősítette Khainouszki tanácsos úr álláspontját, azonban a további kétoldalú egyeztetés mégsem a belarusz fél álláspontja miatt, hanem a magyarországi hadisírgondozó szervezet megreformálása miatt akadt el további néhány esztendőre.

A magyar–belarusz hadisírgondozó tárgyalások 2013. júliusi folytatása során egyre egyértelműbbé vált, hogy a Belarusz területén elesett magyar katonák és hadifogságban elhunyt magyar állampolgárok emlékének méltó megőrkítéséhez, a földi maradványok megfelelő helyen történő újratemetéséhez vezető megoldás nem a kétoldalú egyezményben keresendő. A Honvédelmi Minisztérium Társadalmi Kapcsolatok és Háborús Kegyeleti Főosztály munkacsoportja által végrehajtott helyszínbejárás és munkamegbeszélés során világossá vált az is, hogy az időközönként szükségessé váló újratemetések végrehajtásához elengedhetetlenül szükséges önálló magyar központi katonai temető létrehozása Belarusz területén nem, vagy csak nagyon

nehezen valósítható meg. A Német Háborús Sírokat Gondozó Népi Szövetség minszki irodavezetője, Kacsanovics Ljudmilla Konsztantyinova asszony kifejtette, hogy egy magyar központi katonatemető létrehozása időigényes, hatalmas adminisztrációs munkával járó feladat, ezért célszerűbb kezdeményezni magyar parcella kialakítását egy meglévő német katonai gyűjtőtemető területén. Példaként említette, hogy a német katonai gyűjtőtemető kialakításakor a német fél még az ezredforduló táján kezdett hozzá az engedélyeztetési eljáráshoz. A belarusz hatóságok és veteránszervezetek jóváhagyását követően csak 2003-ban kezdődhetett meg a négyhektáros terület rendezése, majd 2005. október 1-én került sor az elkészült német katonai gyűjtőtemető avatóünnepségére.

Sumszkij ezredes és Kacsanovics asszony javaslatának figyelembevételével a magyarországi hadisírgondozó szervezet késedelem nélkül kezdeményezte a belarusz és a német illetékes szerveknél egy önálló magyar parcella és emlékhely kialakítását a Breszti megye Berjoza város külterületén, a Szignevicsi község földjén lévő német katonatemetőben.

A hozzájáruló nyilatkozatok beszerzését követően háromoldalú egyeztetés kezdődött a magyar parcella területén létesítendő látványelemek és háromnyelvű feliratok ügyében. A hosszadalmas, részletekbe menő háromoldalú egyeztetés-sorozat végül sikerre vezetett: a 2014 őszén megkezdett kivitelezési munkálatokat az „ODO Manemal” vállalat mint a temető fenntartásáért felelős, a német fél által megbízott szervezet határidőre, rendben végrehajtotta, így 2015. szeptember 26-án sor kerülhetett a berjzoi magyar katonai temető és emlékhely ünnepélyes felavatására.

A Német Háborús Sírokat Gondozó Népi Szövetség kérésének megfelelően, a berjzoi magyar katonai temető és emlékhely avatóünnepsége a német

katonatemető létesítésének 10. évfordulója alkalmából rendezett megemlékező ünnepséggel egy időben, 2015. szeptember 26-án, nagyszabású rendezvény keretében történt, melynek során 25 magyar és közel ezer német katonát helyeztek végső nyugalomra.

A berzozai magyar katonai temető és emlékhely avatóünnepségén részt vett Sziklavári Vilmos, Magyarország minszki rendkívüli

és meghatalmazott nagykövete, Szergej Nyikolájevics Nedbájlov tiszteletbeli konzul, a Honvédelmi Minisztériumot Jákob János dandártábornok, a Honvédelmi Minisztérium Táborig Lelkészi Szolgálat Protestáns Szolgálati Ág püspöke, Juhász Sándor ezredes, véderőattasé, illetve dr. Bíró Andor és Várnai Patrícia kormánytisztviselők, a Honvédelmi Minisztérium Társadalmi Kapcsolatok és Háborús Kegyeleti Főosztály, Háborús Kegyeleti Osztály szakreferensei képviselték. A belarusz fél részéről az eseményen megjelent a Breszt Megyei Végrehajtó Bizottság elnökhelyettese, Cuprik Leonyid Alekszandrovics, a Berzozai Járási Végrehajtó Bizottság helyettes vezetője, Taraszjuk Jevgenyij Jakovlevics, illetve a Belarusz Köztársaság Fegyveres Erői a Haza Védelmezői és a Háborúk Áldozatai Emlékmegőrzéséért Felelős Főcsoport újonnan kinevezett vezetője, Voronovics Szergej Nyikolajevics ezredes. A VDK elnöke, Markus Meckel úr által vezetett németországi delegáció tagjai között szerepelt Peter Dettmar minszki német nagykövet, továbbá jelen volt Dr. Georg Nüßlein, a Bundestag képviselője, a VDK munkatársai, a VDK ifjúsági táborának résztvevői, illetve több mint száz hozzátartozó.

A Német Háborús Sírokat Gondozó Népi Szövetség elnöke, Markus Meckel úr köszöntőjében hangsúlyozta, hogy a háború szörnyűségei a múltba vesznek, de következményeik a mai napig meghatározzák sokak sorsát. A katonatemetők a gyász, a megbocsátás és a megbékélés helyszínei, melyek arra figyelmeztetnek minket, hogy a jövőben ne történjenek hasonló események.

Jákob János dandártábornok, táborig püspök köszönetet mondott a belarusz és a német félnek, hogy támogatásuknak köszönhetően immár méltó helyen nyugodhatnak a Belarusz Köztársaság területén elhunyt magyar katonák. Egyházi szertartás keretében végső búcsút vett az eltemetett katonáktól és megáldotta a magyar emlékhelyet.

A megemlékező ünnepségen a nemzeti himnuszokat, a gyászenét és a Magyar Takarodót a Breszti Városi Fúvószenekar szolgáltatta, kiváló minőségben.

A Belarusz Köztársaság területén elesett magyar katonák központi gyűjtőtemetője kialakításával és 2015. szeptember 26-i ünnepélyes felavatásával több évtizedes adósság törlesztésére került sor, ami elképzelhetetlen lett volna a német, illetve főleg a belarusz fél megértő, szakmai és emberi támogató hozzáállása nélkül.